Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja 20 gadu darbība kopš tā iekļaušanas Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā

Rita Grāvere

Reizē ar Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja 50. jubileju savu 20 gadu jubileju tā sastāvā atzīmē arī Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzejs, kas atrodas Anatomikuma ēkā Rīgā, Kronvalda (bij. Puškina) bulvārī 9. Ēka celta 1879. gadā pēc H. Šēla projekta un bija paredzēta pareizticīgo semināra vajadzībām. Anatomijas muzejs ir vecākais LU muzejs [1], kas dibināts 1920. gadā reizē ar LU Medicīnas fakultātes Anatomijas katedru. To iekārtoja un līdz 1925. gadam vadīja no Upsalas universitātes uzaicinātais zviedru anatoms un antropologs profesors Gasons Bakmanis. Vēlāk tā vadību pārņēma prof. Arsēnijs Starkovs, bet no 1928. gada līdz 1944. gadam muzeju un katedru vadīja profesors Jēkabs Prīmanis.

1944. gadā Anatomija institūta darbinieku lielākā daļa emigrēja, un līdz 1950. gadam katedru vadīja Jānis Vilde un Jūlijs Alfrēds Tavors. 1950. gadā pēc Medicīnas fakultātes atdalīšanas no LVU un Rīgas Medicīna institūta izveidošanas Anatomijas muzejs joprojām palika Anatomijas katedras sastāvā, kuras vadītājs bija no Ļeņingradas atbraukušais profesors Vasilij Kalbergs. Šajā laikā galvenā vērība tika veltīta studentu mācīšanai, daļēji izmantojot arī muzeju. Pēc tālaika docētāju atmiņām, lielā mērā pateicoties V. Kalberga atbalstam gan muzejs, gan tajā atrodošies preparāti un, jo īpaši dokumenti, tika saglabāti un papildināti ar jauniem nervu sistēmas preparātiem [2]. No 1973. gada Anatomijas katedras vadību pārņēma profesore Genovefa Jēča. Bet arī tad muzejs galvenokārt tika izmantots studentu mācīšanai. Tomēr pakāpeniski, it īpaši 80. gadu otrajā pusē, muzeja darbība atdzīvojās.

Ar LPSR Veselības aizsardzības ministrijas 1987. gada 6. jūlija pavēli Nr. 678/4 Anatomijas muzejs kļuva par Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja filiāli. Ar šo pašu pavēli (3.1. punkts) muzeja telpas tika nodalītas un par muzeja vadītāju iecelta toreizējā Anatomijas katedras vecākā preparatore Rūta Lindberga [3].

Šī pavēle arī noteica, ka Anatomijas katedras vadītājas profesores G. Jēčas vadībā jāizstrādā muzeja zinātniskā ekspozīcija, jāuzsāk (vai jāturpina) muzeja

2007. gada 18. maijā Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzejā Jēkaba Prīmaņa balvas tika pasniegtas profesorei Raisai Denisovai, ārstam Staņislavam Lubānam un *Dr. h. c.* Kārlim Ērikam Aronam (pēc nāves). Attēlā no kreisās: profesors Juris Salaks, Paula Stradiņa MVM direktore Edīte Bērziņa, Raisa Denisova un Staņislavs Lubāns.
Foto: Māris Bartulāns

fondu komplektēšana un ekskursiju tematikas izstrāde [4]. Sākās intensīvs darbs, kurā aktīvi iesaistījās arī Paula Stradiņa Medicīnas muzeja darbinieki Valda Pundure un Juris Salaks. Jaunā muzeja vadītāja R. Lindberga panāca telpu paplašināšanu, muzejvienību un ekskursiju skaita pieaugumu [5].

Ar Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktora vietnieka (vēlāk direktora) Kārļa Ērika Arona atbalstu profesora Induļa Zariņa vadībā Anatomikuma foajē tika izveidota un 1984. gadā atklāta Mākslas akadēmijas monumentālās tēlniecības studentu Vijas Zariņas, Kaspara un Kristapa Zariņu, Ata Kampara un Māra Lejas lielformāta freska, veltīta izciliem senatnes ārstiem un arī Latvijas medicīnas zinātnes izcilākiem pārstāvjiem. Lai iemūžinātu Anatomijas institūta izcilo mācībspēku piemiņu, tika pasūtīti vairāki portreti. 1986. gadā mākslinieks V. Krēsliņš darināja pirmā Anatomijas katedras vadītāja G. Bakmaņa portretu, bet mākslinieks J. Alsbergs, kas savulaik bija J. Prīmaņa students, – J. Prīmaņa oficiālo portretu (1987).

1988. gada 4. jūlijā Paula Stradiņa Medicīnas muzeja direktors K. Arons vērsās pie Rīgas Lietišķās mākslas skolas direktora ar lūgumu izgatavot vitrāžas septiņiem Anatomijas muzeja logiem. Tā līdz 1990. gada vidum tapa mākslinieces vitrāžistes Janas Kovaļevskas darinātas vitrāžas, kurās tika iemūžināti muzeja dibinātāju un izcilāko darbinieku portreti [6].

Pakāpeniski muzejs uzsāka arī visai aktīvu sabiedrisko darbību. Pirmoreiz 1989. gadā tika organizētas Līvu dienas. 1992. gada martā, atzīmējot J. Prīmaņa

100. dzimšanas dienu, muzejs sadarbībā ar Latvijas Medicīnas vēsturnieku asociāciju un Latvijas Anatomu, histologu un embriologu zinātnisko biedrību sarīkoja kopsēdi un jubilejas izstādi [7]. Šajā reizē muzejs ieguva arī jaunus J. Prīmaņa skolnieka mākslinieka Kārļa Baumaņa zīmējumus.

1993. gadā LZA Vēstures institūta antropoloģe Rita Grāvere, kas bija iekļauta Latvijas valsts pēdējā prezidenta K. Ulmaņa mirstīgo atlieku pētnieku ekspedīcijā Turkmenistānā, sameklēja identifikācijas materiālus arī Anatomija muzeja antropoloģiskajos fondos. 1994. gadā Anatomijas muzejā tika izveidota pirmā K. Ulmaņa ģenealoģijas izstāde un zinātniska konference, kurā tika demonstrēts arī ekspedīcijas laikā filmētais materiāls [8].

1994. gadā Prīmaņa dzimtas mantinieki novēlēja muzejam J. Prīmaņa lauku mājas Ādažu pagasta "Liepdārzos", lai tajās iekārtotu Jēkaba Prīmaņa un viņa brāļa bijušā LU rektora ķīmiķa Mārtiņa Prīmaņa memoriālo muzeju [9].

1993. gada 12. janvārī Anatomijas muzejā tika sarīkota ASV mirušā mākslinieka (arī J. Prīmaņa skolnieka), izcilā anatomijas grāmatu ilustrētāja Jāņa Cīruļa piemiņas pasākums un viņa gleznu ekspozīcija. 1993. gadā Anatomijas muzejs kā dāvinājumu saņēma monogrāfiju "Jānis Cīruļis", (Bostona, 1987) un Jāņa Cīruļa gleznu kolekciju, kurā ietilpst 24 ainavas, t.s. Zviedrijas periods no 1945. līdz 1956. gadam [10].

1999. gada 12. martā pirmoreiz tika nominēta un par izciliem sasniegumiem anatomijā un antropoloģijā piešķirta Jēkaba Prīmaņa balva. Pirmais balvas laureāts bija J. Prīmaņa skolnieks neiroķirurgs Kārlis Arājs [11].

Tā paša gada maijā, atceroties paleopatologu un rakstnieku profesoru Vili Derumu viņa 100. dzimšanas dienā, muzejā tika organizēta starptautiska konference "Dr. med. V. Derumam 100" un izstāde [12]. Bet 12. novembrī, atzīmējot anatomes un antropoloģes medicīnas doktore Lūcijas Jērumas-Krastiņas 100. dzimšanas dienu, Anatomijas muzejā notika viņai veltītās grāmatas atvēršanas svētki un zinātniska konference [13]. 2000. gadā starptautiskā mērogā tika atzīmēta Anatomijas institūta un muzeja 80. gadskārta [14].

2000. gada 23. martā par Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja vadītāju kļuva medicīnas doktore Ilva Duļevska. Pakāpeniski, āreji nemainoties muzeja ekspozīcijai un ekskursiju politikai, paplašinājās muzeja misijas mērķi un darbinieki pievērsās arhīva materiālu apzināšanai, sistematizācijai un zinātniskai pētniecībai. Par galveno zinātniskās pētniecības tēmu kļuva "Latviešu dzīvā spēka pārmaiņas 20. gadsimtā" ietverot tajā arī 20. gs. 30. gados savāktos, bet nepublicētos materiālus, to sistematizējot, zinātniski apstrādājot un publicējot [15; 16]. Liela vērība tika pievērsta speciālistu tālākai izglītošanai. 2001. gadā Valentīna Volfa izglītojās muzeju pārvaldes rīkotajosursos, apgūstot ievadu muzeja darbā [17], bet Silvija Umbraško – Sanktpēterburgā ieguva sertifikātu preparātu konservēšanā un restaurēšanā [18].

2001. gadā otro reizi tika piešķirtas Jēkaba Prīmaņa balvas par izcilu ieguldījumu anatomijas un antropoloģijas attīstībā Nikolajam Caunam (kas gan no balvas atteicās), anatomijas profesorei Genovefai Jēcai, histoloģijas profesorei Aina Dālmanei un bijušajai Anatomijas muzeja vadītājai Rūtai Lindbergai [19].

Sagaidot Anatomijas muzeja 82. gadskārtu, 2002. gadā tika sarīkota zinātniska konference, kas bija veltīta 1939. gada antropoloģiskajiem pētījumiem Zemgalē. Ekspedīcijas organizētājs K. Arājs stāstīja par antropoloģisko darbu 1939. gada vasarā, par kolēģiem un ekspedīciju organizēšanu. Muzeja vadītāja I. Duļevska runāja par ekspedīciju dalībniecēm sievietēm, bet R. Grāvere, pamatojoties uz muzeja fondos esošajos Zemgales triju pagastu — Līvberzes, Bērmuižas un Snīpeles — antropoloģiskajiem materiāliem, pastāstīja par 19. gs. pirmās puses Zemgales iedzīvotāju dzīves ilgumu un viņu vecāku un vecvecāku nāves cēloņiem [20].

2003. gadā, atzīmējot muzeja 83. jubileju, tās piemiņas pasākums un zinātniskā konference bija veltīta Jūlija Alfrēda Tavera ieguldījumam tautas dzīvā spēka pētījumos. Konferences un izstādes sarīkošanā lielu darbu veica Tavaru dzimtai piederošā medicīnas studente Ieva Tavare. Dzimtas piederīgie dāvināja muzejam lielu 20. gs. 30. gadu J. A. Tavera ginekoloģisko instrumentu un zāļu iepakojumu kolekciju, kā arī viņam piederējušās medicīnas, arī anatomijas un antropoloģijas, grāmatas. Par savu brāļa Jūlija Alfrēda Tavera ārsta praksi pastāstīja viņa māsa Renāte Tavare. Bet par J. A. Tavera pētījumu nozīmi par meiteņu menarhēm kopējā 20. gs. jauniešu fiziskajā attīstībā stāstīja I. Duļevska.

2004. gada februārī muzeja ikgadējā gadadienā ar lekciju un izstādi tika atzīmēta otrā LU Anatomijas institūta vadītāja prof. Arsēnija Starkova 130. gadadiena.

Muzejā ieviesta jauna tradīcija — atzīmēt starptautisko muzeja dienu ar dažādu Latvijas dzimtu pētījumiem. Tā aizsākās 2001. gada 18. maijā ar Vidzemes jūrmalnieku dzimtu, kuru 1938. gadā prof. J. Prīmaņa vadībā pētīja A. Miltiņš, K. Arājs u.c. Savus vēsturiskos materiālus no Liepupes pagasta, ko arī apsekoja 1938. gadā, prezentēja izcilā kapteiņa R. Šnores meita vēstures doktore I. Cimermane, bet muzeja līdzstrādnieki iepazīstināja ar 1938. gada Vidzemes jūrmalas antropoloģisko materiālu datiem par senajām kapteiņu dzimtām, arī Šnores dzimtu. Vēlāk, sadarbībā ar I. Cimermani, tika izveidoti vairāki Vidzemes jūrmalas kapteiņu dzimtu ģeoloģiskie koki, arī Anatomijas muzeja vadītājas I. Duļevskas dzimtas kapteiņu ģeoloģiskais koks.

2002. g. Starptautiskajai muzeju dienai veltītajā pasākumā "Anatomijas muzejs un tā darbinieki laiku lokos" Kārļa Arāja dzimtas saknes atsedza un tās ģeoloģisko koku izveidoja K. Arāja mazmeita mediķe Māra Kinta.

2003. g. 16. maijā muzeja dienām veltīts pasākums bija pieskaņots paleopatologa V. Deruma 15. nāves gadadienai. Tā galvenā tēma bija "Daži paleopatoloģijas pētniecības aspekti Viļa Deruma darbos". Otrajā daļā S. Umbraško iepazīstināja klātesošos ar saviem pētījumiem par RSU studentu stājas un pēdu morfoloģiju.

Laikā no 2000. līdz 2006. gadam salīdzinājumā ar iepriekšējo darba periodu (1995.–1999. g.) bija palielinājies muzeja apmeklētāju skaits: no 58 695 līdz 62 966 cilvēkiem. Turpinot pirmskara aizsākto tradīciju, vairāki Anatomijas pulciņa studenti Muzeja speciālistu vadībā izstrādāja zinātniskos darbus, galvenokārt izmantojot muzeja kolekcijas [21].

2002. gadā Muzejs veica pirmo plašāko muzeja apmeklētāju anketēšanu.

Anketa ietvēra 13 aptaujas jautājumus; tās aizpildīja 129 respondenti no Rīgas un lauku vidusskolām. Aptaujas rezultāti parādīja, ka gandrīz 80% apmeklētāju ir vidusskolu audzēkņi, galvenokārt no 15 līdz 20 gadu vecumam (95,9%). Vairākums (72,1%) skolēnu par muzeja pastāvēšanu uzzināja skolā, 11,6% – no masu medijiem, bet 7,6% no draugiem. Vismazāk skolēnu (5,8%) par muzeju uzzināja no vecākiem. Pirmo reizi muzeju apmeklēja 90,7% cilvēku, atkārtoti – 9,3%. Visvairāk apmeklētājus muzejā ieinteresēja patoloģiskās anatomijas ekspozīcija (78,5%). Normālās anatomijas preparāti un stikla cilvēks visinteresantākie šķita 36% apmeklētāju, bet anatomijas un medicīnas vēsture interesēja tikai 17,4% apmeklētāju. 37,2% respondentu atzīmēja, ka uzzinājuši daudz jauna par savu ķermeni, 36% – par cilvēka anatomiju, bet par sliktiem ieradumiem – 29,7%. 12,8% cilvēku vēlējās redzēt liķu sekciju un garāku stāstījumu. 25% apmeklētāju atzīmēja muzeja ekspozīcijas šaurās telpas.

Aptaujas rezultātus izmantoja R. Grāvere un S. Umbraško, piedaloties 2004. gada rudenī Ventspilī notikušajā starptautiskajā muzeju konferencē “Muzejs un sabiedrība.”

2003. gada oktobrī kopā ar RSU Anatomijas un antropoloģijas institūtu tika atzīmēta Anatomijas institūta un muzeja dibinātāja un pirmā vadītāja G. Bakmaņa 120 gadu atcere [22].

Sistematizējot un datorizējot 30. gadu antropoloģisko ekspedīciju vispirms jau Zemgales ekspedīciju materiālus, tika uzņemti sakari ar dažu tolaik antropoloģiskajos pētījumos ņēmušu dalību pagastu iedzīvotājiem. Sadarbībā ar Līvberzes pagasta vecāko N. Empeli un kultūras nama vadītāju I. Svarinsku 2004. g. 24. janvārī Līvberzes kultūras namā Anatomijas muzejs rīkoja plašu izstādi un zinātnisku konferenci “Līvberzes senākās dzimtas 1939. gada antropoloģiskajos pētījumos”. Līvberzes pagasta vadība apmaksāja 1939. gada fotofilmu reproducēšanu. Rezultātā vairāk nekā 10 planšetēs pagasta iedzīvotāji varēja ieraudzīt savus senčus, daudzi no viņiem pat pirmo reizi. Tas bija viens no katram muzejam tiks svarīgiem pasākumiem, kas lielā mērā parādīja sabiedrībai to pastāvēšanas jēgu un misiju [23]. Līdzīgu pasākumu arī sadarbībā ar Līvberzes pagasta cilvēkiem, muzejs rīkoja Rīgas Latviešu biedrībā [24].

Muzeja kolekcijā ir arī mākslas darbi. 2004. gada 22. aprīlī sadarbībā ar LMA Mākslas institūtu tika organizēts pasākums “Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja mākslas darbu kolekcija”. Tika izveidots un precizēts muzeja mākslas darbu katalogs.

Anatomijas muzejs sadarbojas arī ar citām zinātniskām un pedagoģiskām institūcijām. 2005. gada 21. janvārī sadarbībā ar LU Filoloģijas fakultāti muzeja telpās tika sarīkota izstāde un konference par tēmu “Kuršu kāpu kursenieku kultūras zīmes.” Tādējādi pēc daudziem gadu desmitiem tika turpinātas J. Prīmaņa aizsāktie zinātniskie pētījumi par kuršu kāpu iedzīvotājiem antropoloģiskā aspektā [25].

Tāpat aizsākās visai auglīga sadarbība ar RLB Dzīvā spēka attīstības centru un Nacionālās identitātes komisiju, Rīgas Domes skolu valdi, Viļņas Implantoloģijas

centru, kura doktorants S. Gribausks savu zinātnisko tematu izstrādāja, daļēji izmantojot anatomijas muzeja materiālus.

2005. gada 15. aprīlī, atzīmējot bijušā Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes anatomijas institūta tolaik vēl subasistenta, vēlāk izcilā neirologa Jāņa Vildes 105. atceres gadadienu, muzejs rīkoja nelielu konferenci un

Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja Lielā zāle

izstādi par J. Vildes pirms 85 gadiem veiktajiem Kurzemes lībiešu pētījumiem "Kurzemes dzimtas (lībiešu) antropoloģiskā skatījumā" [26]. Tā paša gada decembrī kopā ar medicīnas studentiem tika uzsākts izglītojošs lekciju un izstāžu cikls "Ļausim uzplaukt dzīvībai".

Pie muzeja popularizēšanas pasākumiem jāmin vairāki raidījumi, arī ar "Radio kāpēcīšu" piedalīšanos.

2005. gada vasarā muzejs viesojās sava goda biedra *Dr. med. neiroķirurga K. Arāja* 90 gadu jubilejas svinībās, bet jau rudenī saņēma sēru vēsti par viņa aiziešanu mūžībā [27].

2006. gads iezīmējas ar jubileju, kas apritēja ASV dzīvojošajam un kādreiz 30. gados Anatomijas institūtā un muzejā strādājušajam Pēterim Lapsam. Atzīmējot viņa 90 gadu jubileju un 70 gadu kopš J. Prīmaņa ierosinātās un P. Lapsas īstenotās Bauskas "krievīņu" antropoloģiskās izpētes, Anatomijas muzejs kopā ar Latvijas Nacionālo Vēstures muzeju un Bauskas pils muzeju izveidoja plašu zinātnisku izstādi "Bauskas krievīņu izpētei – 70", bet Latvijas radio I programmā tika izveidots speciāls raidījums veltīts šai tematikai. Daļa šīs izstādes tika prezentēta Bauskas Novadpētniecības un mākslas muzejā [28].

Atzīmējot 20 gadu jubileju kopš Jēkaba Prīmaņa Anatomija muzejs iekļauts Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja sastāvā un darbojas kā tā filiāle, varam droši teikt, ka šis laiks, tāpat kā 20. gs. 30. gadi, bija viens no ražīgākajiem posmiem muzeja vēsturē.

Vēres

1. Vīksna A. Medicīnas muzeji Latvijas Universitātē. *LU Raksti*. 639. sēj. Rīga, 2001, 277.–278. lpp.

2. G. Jēčas stāstījums.

3. Latvijas PSR Veselības ministrijas 1987. g. 6. jūlija pavēle Nr. 678/4 par P. Stradiņa medicīnas vēstures muzeja filiāļu organizēšanu.
4. Turpat. Punkts 3.2
5. Пундуре И. Я. Музей Рижского Анатомикума. // *Из истории медицины*. Рига : 1984, с. 31–32.; prof. J. Salaka stāstījums.
6. Lindberga R. *Museum Anatomiae Jacobi Primani*. Rīga : 1995, 120 lpp.
7. Vīksna A. Pārskats par Latvijas medicīnas vēsturnieku asociācijas darbību no 1987. līdz 1993. gadam. *Acta Medico-Historica Rigensia*. II sēj. Rīga, 1994, 379.–398. lpp.
8. Vīksna A. Latvijas Medicīnas vēsturnieku apvienības un muzeja darbības pārskats no 1993. gada līdz 1997. gada janvārim. *Acta Medico-Historica Rigensia*. III sēj. Rīga, 1997, 367.–384. lpp.
9. Vīksna A. Medicīnas muzeji Latvijas Universitātē. *LU Raksti*. 639. sēj. Rīga, 2001, 277.–278. lpp.
10. *Trimdas arhīvi atgriežas*. Uzziņu krājums. Rīga : 1996.
11. Arons K. Ē. Izcilu ārstu piemiņas balvas. *Acta Medico-Historica Rigensia*. IV sēj. Rīga, 1999, 440. lpp.; Lavrinoviča I. 12. martā dokterim Kārlim Arājam tika pasniegta pirmā Jēkaba Prīmaņa balva. *Pulss*, 1999, marts; Lavrinoviča I. Jēkaba Prīmaņa piemiņas balva piešķirta Dr. Kārlim Arājam. *Pulss*, 1999, marts.
12. *Dr. med. Vilim Derumam – 100*. Konferences tēzes. Rīga : 1999, 12 lpp.
13. *Medicīnas doktore Lūcija Jēruma-Krastiņa*. Rīga : 1999, 74 lpp.
14. Grāvere R. J. Prīmaņa Anatomijas muzeja un Anatomijas institūta 80. gadskārtai veltītā zinātniska konference. *LVI Žurnāls*, 2000, Nr. 3, 170.–171. lpp.; Anže M. Latvijas medicīnas vēsturnieku apvienības un muzeja darbības pārskats par 1999. gadu un 2000. gada sākumu. *Acta Medico-Historica Rigensia*. V sēj. Rīga, 2000, 393.–399. lpp.
15. Duļevska I., Grāvere R. Latviešu dzīvā spēka izmaiņas 20. gs. pēc antropoloģisko ekspedīciju materiāliem. *Latvija Amerikā*, 2002, Nr. 1, 14.–15. lpp.
16. Grāvere R. Dažas LU Anatomijas muzeja 20. gs. 30. gadu antropoloģiskās kolekcijas mūsdienīgas izpētes iespējas. *Zinātņu vēsture un muzejniecība*. LU Raksti. 661. sēj. Rīga, 2004, 153.–161. lpp.
17. Valsts Muzeju pārvaldes izdots sertifikāts nr. 321
18. Certificate of Attendance "The restoration and conservation of wet specimen. Saint Petersburg, 1–8 July 2001
19. Anže M. Latvijas Medicīnas vēsturnieku apvienības un muzeju darbības pārskats no 2000. gada 1. jūnija līdz 2001. gada 1. jūnijam. *Acta Medico-Historica Rigensia*. VI sēj. Rīga, 2002, 329.–396. lpp.
20. Grāvere R. Zemgalieši vēsturiskā, antropoloģiskā un bioģenētiskā skatījumā. *Muzeju Vēstnesis*. Rīga, 2002, febr., 7. lpp.
21. Urtāns J. Anatomijas attīstība Latvijā līdz 2. pasaules karam. // *VII morfoloģisko zinātņu konference*. Rīga : 2002, 27. lpp.; Špaks A. Novecošanas procesa morfoloģiskās atšķirības 20. gs. // *VIII morfoloģisko zinātņu konference*.

- Rīga : 2003, 16. lpp.; Kozlovskā M. Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja tetovējumi un to vēsturiskās tradīcijas. // *IX morfoloģisko zinātņu konference*. Rīga : 2004, 25.–26.lpp.; Kozlovskā M. Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja hiperdaktīlijas kolekcijas raksturojums. // *X morfoloģisko zinātņu konference*. Referātu tēzes. Rīga : 2005, 21.–22.lpp.
22. *The profesor Gaston Victor Backman scientific conference*. Rīga, 2003, 3–4 okt.; Grāvere R. Atceroties Latvijas antropoloģijas zinātnes pamatlicēju Gastonu Bakmani. *LVI Žurnāls*, 2003, Nr. 3, 139.–141.lpp.; Grāvere R. Latvijas antropoloģiskās skolas pamatlicējam Gastonam Bakmanim – 120. // *Latvijas Gada grāmata 2003*. Rīga : 2003, 122.–124. lpp.
23. Afanasjeva A. Līvberzē ceļ gaismā 1939. gada pētījumus. *Zemgales Ziņas*, 2004, 23. janv.; Stiprināsim pašlepnumu. *Līvberzes Ziņas*, 2004, janv., 3. lpp.
24. Volkova I. Par mūsu senčiem tālās paaudzēs. *Latvijas Vēstnesis*, 2004, 10. marts.
25. Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzeja rok rakstu fondā glabājas profesora iesniegums-lūgums Kultūras fonda domei atbalstīt Kuršu kāpu iedzīvotāju antropoloģisko izpēti.
26. Grāvere R. Lībiešu antropoloģijas pētniekam Jānim Vildem – 105. *LVI Žurnāls*, 2005, Nr. 3, 126.–136. lpp.; Grāvere R. Jānis Vilde un lībiešu antropoloģija. *LU Raksti*. 693. sēj. Rīga, 2006, 152.–163. lpp.
27. Grāvere R. In memoriam. Dr. med Kārlis Arājs: Latviešu medicīnai un antropoloģijai veltīts mūžs. *LVI Žurnāls*, 2005, Nr. 4, 200.–201. lpp.
28. Ušča A. Zemgalieši sarodas ar krieviem. *Bauskas Ziņas*, 2006; Grāvere R. P. Lapsa un Bauskas krievu izpēte. *Zinātņu vēsture un muzejniecība*. LU Raksti. 694. sēj. Rīga, 2007.

The 20 years of work of Jekaba Primana museum for anathomy since included in Pauls Stradins museum for history

By Rita Grāvere

The Jēkabs Prīmanis Museum of Anatomy is celebrating its 20th anniversary at the same time as the Pauls Stradiņš Museum of the History of Medicine is celebrating its own jubilee. The Museum of Anatomy was opened on the basis of instructions from the Soviet Latvian Ministry of Health on July 6, 1987, and it was an affiliate of the Stradiņš museum. The Anatomy Museum of the University of Latvia Faculty of Medicine actually dates back to 1920, and its first director, Professor Gaston Backmann of Sweden, contributed many of its first museums. Professor Jēkabs Prīmanis supplemented the collection together with his students and colleagues when he became director – a post which he held until 1944.

Rita Grāvere, Dr. hist.

Jēkaba Prīmaņa Anatomijas muzejs